

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Dyspraxi – den olydiga handen

**En studie om kunskapsläget bland
specialpedagoger i den svenska skolan
beträffande funktionsnedsättningen dyspraxi**

Gunilla Andersson

Examensarbete:	15 högskolepoäng
Program:	Specialpedagogiska programmet
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Ht-08
Handledare:	Anders Hill
Examinator:	Girma Berhanu

Abstract

Arbetets art:	Specialpedagogiska programmet, 90 hp examensarbete 15 hp, höstterminen 2008
Titel:	Dyspraxi – den olydiga handen
Författare:	Gunilla Andersson
Handledare:	Anders Hill
Examinator:	Girma Berhanu

Bakgrund

Dyspraxi är ett funktionshinder som enligt undersökningar i England och USA tycks drabba mellan 2-10 % av befolkningen i dessa länder. Problematiken finns omnämnd i svensk specialpedagogisk litteratur. Den forskningsfråga som ställts i detta arbete behandlar hur pass allmänt känd problematiken är bland svenska specialpedagoger.

Syfte

Syftet var att undersöka hur elever med funktionshindret dyspraxi uppfattas i skolan av specialpedagoger, vilka pedagogiska strategier de föreslår, vilket kunskapsbehov de uttrycker och vilka externa resurser som finns att tillgå.

Metod

För att besvara syftet gjordes en enkätundersökning respektive en intervju. I enkäten ingick en fallstudie, vilken tillsammans med intervjusvaren gav ett kvalitativt perspektiv.

Resultat

Resultatet pekar på att specialpedagoger känner igen de symtom som tas upp i fallbeskrivningen. Helhetsbilden av vad dyspraxi innebär kommer däremot inte till uttryck. Förslagen till åtgärder tyder ändå på goda insikter och stort engagemang för denna kategori elever. I undersökningen diskuteras även i viss mån vilka externa resurser som finns att tillgå kring behandling och diagnostisering.

Innehållsförteckning

Inledning	5
1 Syfte	6
1.1 Syftet leder till följande forskningsfrågor:.....	7
2 Begreppsdefinitioner	7
2.1 Dyspraxi	7
2.2 Skrivsvårigheter.....	7
2.3 Specialpedagog.....	8
3 Litteraturgenomgång	8
3.1 Om dyspraxi	8
3.2 Teorier.....	10
3.3 Så yttrar sig funktionshindret	11
3.3.1 Motorik.....	11
3.3.2 Tal och språk	11
3.3.3 Social färdighet.....	11
3.3.4 Koncentration och uppmärksamhet	12
3.3.5 Inlärnin g	12
3.3.6 Visuell färdighet	12
3.4 Konsekvenser för den drabbade	12
3.5 Skolans roll.....	12
4 Metod.....	14
4.1 Metodval.....	14
4.2 Urvalsgrupp.....	15
4.3 Tillvägagångssätt	15
4.3.1 Fallbeskrivning:	16
4.4 Analysarbetet.....	16
4.5 Bortfall.....	16
4.6 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.	17
4.7 Etik	17
5 Resultat.....	18
5.1 Enkät svar på fallbeskrivningen	18
5.2 Intervju med specialpedagog vid Specialpedagogiska skolmyndigheten.....	20
5.3 Sammanfattning av resultat.....	22
6 Diskussion.....	23
6.1 Metodreflektion.....	23

6.2	<i>Resultatdiskussion</i>	24
6.3	<i>Specialpedagogisk relevans</i>	25
6.4	<i>Förslag till fortsatt forskning</i>	26
	Referenser.....	27
	Litteraturlista.....	27
	Referenslitteratur:	27
	Internetkällor:	28
	Bilaga A.....	29
	Bilaga B.....	32

Inledning

Dyspraxi är ett funktionshinder som innebär svårigheter att koordinera muskelrörelser. Det kan gälla att uttrycka sig i tal, skriva för hand och andra svårigheter med motorik. Däremot är oftast inte läsförståelse inbegripet i diagnosen dyspraxi. Titeln på arbetet, "Dyspraxi - den olydiga handen", syftar på att funktionshindret i skolan ofta först märks i skrivsvårigheter. Dyspraxia Foundation är en stödförening som finns i England. Den startades 1987 av två mödrar vars barn hade fått diagnosen dyspraxi. Idag har föreningen ca 2000 medlemmar.

Enligt föreningen drabbar funktionshindret mellan 2 till 10 % av befolkningen. Siffran stöder sig på flera oberoende undersökningar. En av dem är Durhamstudien (Portwood, 1996). Där kom man fram till att ca 6 % av befolkningen hade symtom på dyspraxi. I en studie betecknad Test of Motor Impairment, förkortas TOMI, fann Stott, Moyes och Hendersson, att mellan 3,7 % och 6,5 % hade symtom på funktionshindret. Dessa undersökningar finns omskrivna i Maureen Boons bok "Helping Children with Dyspraxia". Stödföreningar för dyspraxi finns i flera länder, förutom England även i Frankrike, Nya Zeeland, USA, Australien, Skottland och på Irland.

Enligt forskning.se, som är en nationell webbplats för forskningsinformation, drabbas 5-8 % av befolkningen av läs- och skrivsvårigheter, dyslexi. Om man jämför dessa siffror skulle alltså dyspraxi vara lika vanligt som dyslexi bland befolkningen (i beaktande av att dyslektiska skrivsvårigheter är av annan karaktär).

Sedan jag för flera år sedan stötte på begreppet i Björn Kadesjös bok "Barn med koncentrationssvårigheter", har jag velat studera funktionshindret dyspraxi:

Barnet kan i sitt inre ha en tydlig plan för hur det skall genomföra en uppgift, ha en klar motorisk idé, men förmår inte att utföra den. Hjärnans förmåga att omsätta idén i praktisk handling saknas: dyspraxi. Ett sådant barn skriver långsamt, med många avbrott då det letar i minnet efter vägar till genomförandet. Detta barn kan mycket väl känna igen och peka ut bokstaven på en bokstavstavla trots att det har mycket stora svårigheter med att själv forma den med pennan. (Kadesjö, 2001, s.133).

Jag har mött problemet hos en person, som jag har kunnat följa under flera år. Dessutom har jag tagit del av bemötandet i skolmiljö och där också de specialpedagogiska insatserna. Jag har även tagit del av kontakten med habiliteringen. I första kontakten med habiliteringen fick personen diagnosen DAMP, vilket på patientens anmodan flera år senare ändrades till DCD (Developmental Coordination Disorder). ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) i kombination med DCD motsvarar numera den tidigare benämningen DAMP. DCD är en diagnos som ligger nära dyspraxi enligt Hanna Adler (personlig kommunikation, 7 april, 2008) medförfattare till boken *Neuropedagogik - om komplicerat lärande*. Eftersom funktionshindret för mig tidigare var ett outforskat område, ville jag nu få möjlighet att ytterligare fördjupa mig.

Alla elever ska enligt läroplanen bemötas efter sina förmågor och behov i skolans olika ämnen. Eftersom man i utbildningssammanhang ofta kopplat ihop läs- och skrivsvårigheter som ett sammansatt problem, är det intressant att differentiera och särskilja det som två olika svårigheter. Min förförståelse är att mest intresse och forskning har ägnats

den sorts skrivsvårigheter som hänger samman med lässvårigheter och att dyspraxi är relativt okänt bland specialpedagoger som ett specifikt problem. I detta arbete fokuserar jag på skrivsvårigheter och andra problem som är förknippade med diagnosen dyspraxi.

Enligt kursbeskrivningen för utbildningen till specialpedagog, ska yrkesgruppen kunna arbeta pedagogiskt, analytiskt och praktiskt, samt även kunna ge sådan hjälp som krävs för individer i behov av särskilt stöd. Dessutom ska specialpedagoger ge stöd för enskilda lärare/pedagoger och arbetslag.

Specialpedagogens uppfattning om elevens problem kan i många fall vara avgörande för vilken hjälp eleven får. Under min utbildning till specialpedagog har jag stött på diagnosen dyspraxi i endast en av kursböckerna. När jag presenterat mitt ämnesval för uppsatsen har jag utan undantag fått förklara innebörden av funktionshindret. Det har varit okänt för såväl studiekamrater, lärare som arbetskollegor.

Vikten av att finna och tillskriva en diagnos blir endast intressant om det medför att eleven i och med detta kan få en mera preciserad pedagogisk hjälp. Det tillhör specialpedagogens grundläggande kompetens i elevarbetet, att kunna uppmärksamma ett eventuellt behov av diagnostisering.

The fact that children can begin to have problems so early underlines what the experts say - the younger the child is when they are diagnosed the better. All the problems faced by dyspraxic toddlers can be addressed by appropriate therapy, careful management and common-sense tips and hints from other parents. (Eckersley, 2004, s.18).

1 Syfte

När funktionshinder avgränsas med nya diagnoser, uppstår lätt olika meningar om vad de innebär, inte minst i skolsammanhang. Vi i Sverige och Norden har blivit vana vid diagnosen DAMP. Under den beteckningen har ett brett spektrum av olika dysfunktioner kunnat inräknas. Med den forskning som sker inom området för specialpedagogik, kommer vi förmodligen snart att bli bättre på att urskilja symtom som sammanfaller och kunna differentiera diagnoser.

En specialpedagog ställer inte diagnoser, men har stor påverkan när det gäller att uppmärksamma elevers behov av en eventuell diagnostisering. Denna studie går därför ut på att undersöka hur elever med dyspraxi uppfattas i skolan av specialpedagoger. Studien har som fokus att ta reda på hur elever med funktionshindret definieras och vilken kunskap specialpedagoger skulle vilja ha om dyspraxi. Studien avser också att visa vad specialpedagoger föreslår för pedagogiska strategier. Undersökningen är även tänkt att peka på vad det finns för möjligheter att söka extern hjälp.

Syftet med arbetet är att genom en enkätundersökning och en intervju utreda kunskaper och uppfattningar om funktionshindret dyspraxi hos specialpedagoger. Specialpedago-

ger är den personalkategori som ska kunna bistå lärare med stöd, råd och handledning för elever med detta funktionshinder.

1.1 Syftet leder till följande forskningsfrågor:

Vilken kunskap har specialpedagoger om funktionshindret dyspraxi?

Hur uppfattas elever med dyspraxi av specialpedagoger?

Kan specialpedagoger identifiera elever med dyspraxi?

Hur väsentligt anser specialpedagoger det vara att utöka sin kunskap om dyspraxi?

Hur ser de pedagogiska åtgärder ut som specialpedagoger föreslår för att hjälpa elever med dyspraxi?

Hur kan skolans personal finna extern hjälp för elever med dyspraxi?

2 Begreppsdefinitioner

2.1 Dyspraxi

Funktionshinder som innebär svårigheter att koordinera muskelrörelser. Det förekommer i olika svår grad och i två olika former: verbal och motorisk dyspraxi. Dyspraxi kan yttra sig genom svårigheter att skriva för hand, problem med artikulation och andra tal-svårigheter, balanssvårigheter och problem med den rumsliga uppfattningen.

Personer med dyspraxi har oftast inga svårigheter att läsa, men har svårt att forma bokstäverna med penna. De har också som regel svårt för samordnade rörelser som att cykla, simma och dansa.

Dyspraxi handlar om svårigheter i den praktiska handlingsförmågan, det vill säga att omsätta en tanke, en intention, till handling.

Informationen kommer från Dyspraxia Foundations hemsida.

2.2 Skrivsvårigheter

När man använder benämningen läs- och skrivsvårigheter avses oftast ett sammansatt problem under diagnosen dyslexi. Man kan emellertid inte sätta likhetstecken emellan dyslexi och de skrivsvårigheter som dyspraxi medför.

Diagnosen dyslexi innebär att man är osäker på bokstävers form och ljud. Dyslektikern utelämnar vokaler eller kastar om konsonanter, utelämnar ändelser, spegelvänder bokstäver och siffror samt glömmer prickar och ringar.

Man skiljer emellan auditiv och visuell dyslexi. Auditiv innebär att man inte hör skillnad på ord och orddelar. Den auditive dyslektikern har ofta större problem med att skriva än att läsa. Visuell dyslexi betyder att man har problem med att avkoda orden man ser. Den visuella dyslektikern brukar inte ha problem att höra samma information som han eller hon har svårt att läsa. Tecken på visuell dyslexi är att personen kastar om bokstäver och siffror vid läsning och ofta stavar ordet som det låter. Det förekommer även blandformer av auditiv och visuell dyslexi.

Informationen kommer från Erika Almgrens hemsida om dyslexi.

Skillnaden emellan skrivsvårigheterna i dyslexi och dyspraxi är att medan dyslektikern kastar om orden och har svårt att stava, kan en person med dyspraxi inte motoriskt forma bokstäverna. En person med dyspraxi har oftast inga problem att läsa. När personen skriver är det svårt att disponera pappret, göra mellanrum mellan orden och hålla sig på raden.

Personen med funktionshindret dyspraxi vet inte hur hårt man ska ta i och bryter ibland sönder pennstiftet eller gör hål i pappret. Det som trots allt skrivs blir kladdigt och svårsläst, även för skrivaren själv. De motoriska svårigheterna och den låga muskeltonusen kan även skapa problem i många andra situationer.

Informationen kommer från Dyspraxia Foundations hemsida.

2.3 Specialpedagog

En specialpedagog rör sig i sin yrkesroll över många olika fält. Specialpedagogiken har sitt ursprung i flera olika kunskapsområden, framförallt psykologi, sociologi och pedagogik. En specialpedagog kan arbeta med generellt ansvar för det specialpedagogiska arbetet i skolan och ingår då ofta i ledningsgruppen. I arbetsuppgifterna ingår ansvar för utvecklingsarbete, åtgärdsprogram, uppföljning och utvärdering. Dessutom kan specialpedagogen tjänstgöra som kvalificerad samtalspartner, rådgivare och handledare.

Informationen kommer från Göteborgs Universitets hemsida.

3 Litteraturgenomgång

3.1 Om dyspraxi

Ordet dyspraxi kommer, enligt Svenska Akademiens Ordbok, av det grekiska förledet dys-, som betecknar dålig alternativt ”svårighet med” samt praxis, som betyder handling eller aktivitet. Enligt Boon (2001) påverkar dyspraxi påbörjandet, organiserandet och utförandet av praktiska handlingar.

Developmental Coordination Disorder (DCD), d.v.s. motoriska koordinationssvårigheter är också en term som används för dyspraxi vid diagnostisering i Sverige. Dyspraxi yttrar sig ofta i nedsatt automatik och snabbhet i det motoriska utförandet. Svårigheterna har en neurologisk grund och kan vara av olika grad. Lättare svårigheter gränsar mot

normalvariationen. Dyspraxi kan röra såväl grov- som finmotorik (handmotorik) och man kan även ha dyspraktiska svårigheter i det expressiva talet. (Personlig kontakt 2008-11-05 Elisabeth Fernell, Socialstyrelsen)

Man kan drabbas av en eller flera olika typer av dyspraxi. Adler & Adler (2006) beskriver följande typer:

Verbal dyspraxi: Svårigheter att viljemässigt styra talet och bilda ord. Sådana uttals- och uttrycks- svårigheter kan också benämnas oral dyspraxi.

Motorisk dyspraxi: Problem med att planera och organisera viljemässiga och funktionella rörelser med kroppen. Den motoriska dyspraxin delas ofta in i åtminstone två undergrupper: ideomotorisk och ideatorisk dyspraxi.

Ideomotorisk dyspraxi: Personen har svårt att utföra inlärda rörelser och handgrepp genom att imitera eller uppmanas till det muntligt.

Ideatorisk dyspraxi: Innebär att personen har svårt för att utföra en logisk serie rörelser.

The Dyspraxia Support Group of New Zealand Inc. ger en historisk tillbakablick över dyspraxi: Collier beskrev i början av 1900-talet dyspraxi som congenital maladroitness, medfödd brist på skicklighet. Samuel Torrey Orton var en amerikansk läkare som gjorde studier om inlärningssvårigheter. Mest känd är han för sitt arbete om dyslexi. Orton beskrev 1937 en störning av praxis (övning, praktik) som en av de sex mest vanliga störningarna i utvecklingen. Dr Sasson Gubbay, en australiensisk läkare, kallade det 1975 för "Clumsy Child Syndrome".

Jean Ayres beskriver i boken *Sinnenas samspel hos barn* (1999) barn som har stora problem med den sensoriska integrationen. Sensorisk integration kallar hon den organisering av sinnesintryck som individen ska sortera och använda. Till barn som har problem med sensorisk integration räknas barn med autism, visuellt perceptiva samt auditiva och språkliga störningar, barn med taktilt försvar, samt barn med dyspraxi.

Hjärnan organiserar alla sinnesintryck. Detta måste göras om individen ska kunna röra sig, lära sig saker och uppföra sig normalt. Ayres menar att de barn som har problem på det här området får inlärningssvårigheter eller beteendestörningar. De kan för ett otränat öga verka normala och när det gäller intelligensen är de inte sällan normal- eller överbegåvade.

När Ayres skrev sin bok 1979, fanns det enligt henne inte något sätt att mäta störningen i hjärnan. Martin Ingvar vid Lunds universitet (personlig kontakt 2008-09-29), känner inte till annat än skalor som baseras på extern bedömning. Det beror, enligt honom, på att det underliggande begreppet har ett så svagt anatomiskt underlag.

Enligt Boon (2001) drabbas fler pojkar än flickor. Hon beskriver flera undersökningar, bland annat Portwoods studie (1996). Resultatet från den undersökningen var att funktionshindret drabbar 4 pojkar på 1 flicka. Gordon & McKinlay (1980) fick samma resultat. Adler & Adler (2006) skriver att flertalet studier visar en könsfördelning på mellan 70 -80 % pojkar.

Adler & Adler skriver också att det inte är ovanligt att det rör sig om en elev i varje klass. Det är enligt dem en variation mellan 2 -10 % av hela befolkningen. De menar att

det ofta handlar om blandformer av dyspraxi, där skrivsvårigheterna är en del av flera olika svårigheter som sammanfaller och ger kombinerade inlärningssvårigheter.

Enligt Adler & Adler omnämns det ofta att det skulle finnas en ärftlighet för dyspraxi. Samtidigt finns inga säkra siffror som kan berätta exakt vad arvet skulle ha för betydelse. Eckersley (2004) anser att kunskapen om dyspraxi nu är där kunskapen om dyslexi var för trettio år sedan. Beträffande arvets respektive miljöns inverkan, citerar hon Professor David Reynolds på Exeter University:

Originally, dyslexia was just thought to be middle-class reading failure, and there are still some people who believe that. However, today's research in this area is tending more towards physiological explanations for these conditions, rather than environmental ones. It may be that some people have physiological or genetic reasons for developing dyspraxia and then some environmental factors trigger it of. (Eckersley, 2004 s.82)

3.2 Teorier

Boken *Neuropedagogik - om komplicerat lärande* är skriven av Adler & Adler, båda leg. psykologer och specialister i neuropsykologi. Neuropedagogik beskrivs som ett nytänkande inom pedagogiken. Teorin är en utveckling inom neuropsykologin och neurovetenskapen. Författarna menar att det skulle kunna vara ett sätt att arbeta med elever som har dyspraxi.

Vi strävar efter att så mycket som möjligt i lärandet skall bli automatiserat, då detta innebär att individen får kraft över till annat tänkande. Många elever får problem med denna funktion men man måste vara observant på att inte fastna i för mycket övande. (Adler & Adler, 2006, s.19)

Neuropedagogik anses av Adler & Adler som en nödvändighet inför framtiden och tydligast är behovet i de olika formerna av dysfunktioner där det finns kommunikations- och inlärningssvårigheter.

Sociokulturell teori har inspirerat mig och utgör arbetets teorianknytning. Enligt Roger Säljö (2000) har mänskligheten unika möjligheter att få nya kunskaper och handlingsmönster genom att bygga upp och lagra erfarenheter. Detta sker i interaktion med omgivningen och andra människor. Den samlade kunskapen håller vi reda på tillsammans, genom de samhällen vi byggt upp.

Mediering är ett centralt begrepp inom sociokulturell teori. Mediera har betydelsen förmedla, tolka. Ett exempel på ett medierande redskap är en blind mans käpp som ger brukaren möjlighet att översätta världen på ett sätt som i annat fall inte hade varit utförbart. Språket är det viktigaste medierande redskapet. För att få hjälp att sortera och behålla kunskap tar vi artefakter i bruk. En sådan artefakt är datorn, en annan är kompassen. När vi skaffar oss kunskap om hur vi ska hantera olika dataprogram gör vi redskapet ”intelligent”. Vi kan inte låta bli att tillägna oss ny kunskap. Det är enligt Säljö inte alltid som kunskap är av godo – brottslingen utökar också sina kunskaper.

Enligt Lindqvist (1999) har Vygotskij beskrivit inlärningsprocessen med utgångspunkt i hur den sociala miljön påverkar kunskapsinhämtandet. ”Förändras den sociala miljön, så förändras även personens beteende.” (Lindqvist 1999, s.21)

Men trädgårdsmästaren inverkar på blommans växande genom att höja temperaturen, reglera fuktigheten, avlägsna växter intill, gallra och tillsätta jord och gödning, dvs. återigen indirekt genom motsvarande förändringar av miljön. På samma sätt uppfostrar pedagogen barnet genom att förändra miljön. (Lindqvist 1999, s.21)

När man arbetar med barn i behov av stöd menar Vygotskij, enligt Lindqvist, att det är viktigt att se vad som är möjligt för eleverna att förändra. Enligt Kirby (1999) bör en elev med dyspraxi få större möjligheter att arbeta i en lugn och stressfri miljö, där förutsättningarna genom struktur och förståelse är beredda i förväg.

Det är inte barnets svagheter som skall vara utgångspunkten, utan dess potential när det får hjälp att prestera inom ramen för sin förmåga. En god undervisning föregriper utvecklingen och ger förutsättningar för en förändring. Enligt Lindqvist menar Vygotskij att detta sker med hjälp av en mer erfaren person som blir mediator. ”Det som barnet för tillfället gör med hjälp av en vuxen, kan det i morgon göra på egen hand.” (Lindqvist 1999, s.278)

3.3 Så yttrar sig funktionshindret

Trots att det kallas det dolda handikappet (Kirby, 1999) finns det flera symtom som vid iakttagelse är möjliga att lära sig känna igen. Boon (2001) beskriver att man kan drabbas i olika hög grad, från ett lättare funktionshinder som gör det besvärligt att knyta skorna och skriva snyggt, till svårare problem.

Ett av de vanligaste symtomen på dyspraxi är dålig handstil (polor handwriting). Detta enligt flera artiklar och författare, bland annat i en artikel av Rob Hicks som skrevs i januari 2008 på BBC:s hemsida för hälsa. Enligt Boon (2001) sammanfaller skrivsvårigheterna vid dyspraxi med problem på något eller flera av följande områden:

3.3.1 Motorik

Finmotoriskt kan elever med dyspraxi ha svårt med att forma bokstäver och disponera pappret. De kan också ha svårigheter med att rita och klippa, klä på sig, knäppa knappar och knyta skorna. **Grovmotoriskt** kan de ha problem med rörelser, dålig balans och koordination. De har problem med sammansatta rörelser som simning och cykling och har svårt att delta i exempelvis bollsporter.

3.3.2 Tal och språk

Elever med dyspraxi har ofta svårigheter att omsätta sina idéer i ord. De kan ha problem att förstå andra och att själva bli förstådda.

3.3.3 Social färdighet

Ofta uppstår svårigheter att hitta vänner och bli en del av gruppen. I sportsammanhang kan det hända att man blir bortvald. Man uppfattas som annorlunda och elever med dyspraxi råkar inte sällan ut för mobbning.

3.3.4 Koncentration och uppmärksamhet

Dyspraxi medför ibland svårighet att koncentrera sig länge. Eleven blir lätt distraherad och har svårt att sitta stilla länge.

3.3.5 Inläarning

Svårigheter att minnas förekommer. Det medför problem när man ska tänka på flera saker samtidigt. Barnet har svårt att hitta struktur. Det får också svårt att lära sig stava och lära sig matematik.

3.3.6 Visuell färdighet

Att komma ihåg bilder och att kopiera förebilder, mönster, skrift och rörelser innebär svårigheter. Lokalsinnet blir lidande liksom rumsuppfattning.

3.4 Konsekvenser för den drabbade

I boken *Living with Dyspraxia* berättar Mary Colley utifrån ett eget perspektiv. Hon fick själv veta att hon hade diagnosen dyspraxi i fyrtioårsåldern. Hon beskriver i boken praktiskt de problem som finns med funktionshindret och ger många tips och goda råd om vad man kan iakta och tänka på, när det gäller att överbrygga problem som uppkommer. En person med dyspraxi stöter ideligen på svårigheter på en mängd olika områden. Författaren menar att även om det inte finns något sätt att bota dyspraxi, kan man ta många praktiska steg för att minimera problemen med de symtom som funktionshindret medför.

Boken tar upp områden alltifrån hur man kan organisera sitt hem, till hur man klarar ett arbete. Där finns idéer och tips för hygien, fritidsaktiviteter och umgänge med andra. Eftersom dyspraxi är ett funktionshinder som påverkar kommunikationen, finns ett avsnitt som beskriver vad man bör tänka på i kontakten med andra. Hur man läser av kroppsspråk, lyssnar på andra och förstår vad som är humor och sarkasm.

Talking in groups, and interjecting at the right moment can be hard, especially if we are anxious about remembering what we want to express. We may say nothing at all, or we may dominate the conversation completely. Our words tend to pour out in a torrent, and listeners find us hard to understand. (Colley, 2006, s.49)

3.5 Skolans roll

En säker diagnos, menar Adler & Adler (2006), kan inte ställas förrän barnet har blivit tio till tolv år. De menar ändå att det är viktigt att en ordentlig utredning sker redan då barnet är i förskoleåldern. Författarna skriver att en utredning av dyspraxi ska vara tvärvetenskaplig. Det finns behov av både en medicinsk, en psykologisk och en pedagogisk bedömning.

Vad det gäller den pedagogiska bedömningen menar Adler & Adler att berörda lärare, såsom klasslärare och ämneslärare, specialpedagog och eventuellt även talpedagog, bör göra en gemensam bedömning. Den neuropedagogiska bedömningen ska innehålla tester av skrivkvalitet, skrivinnehåll och skrivhastighet.

Det är genom iakttagelse av barnets rörelsemönster och diagnostiska test, som man kan försöka göra en bedömning av hur hjärnan fungerar. Det är ibland bara en tränad iakttagare som har möjlighet att upptäcka de knappt märkbara skillnaderna mellan ett beteende som bygger på en god sensorisk integration och en dålig (Ayres, 1979).

Kirby och Peters (2007) är två av flera författare som beskriver dyspraxi som ett dolt handikapp. Eftersom det alltså fortfarande inte finns möjlighet att mäta dyspraxi i medicinska tester, blir den specialpedagogiska kompetensen enligt samma författare ett viktigt instrument i den iakttagelse som kan differentiera de dyspraktiska eleverna.

Svårigheterna kan diagnostiseras vid en vanlig barnmedicinsk/barnneurologisk undersökning där man bedömer barnets motoriska utveckling och aktuella motoriska funktion. Som alltid vid utvecklingsneurologiska funktionsnedsättningar är information om svårigheterna till föräldrar och skola viktig. Specifik hjälp får utformas utifrån det individuella barnets behov. (Personlig kontakt 2008-11-05 Elisabeth Fernell, Socialstyrelsen)

Skolornas styrdokument talar om vad eleverna har rätt till. Under rubriken "Skolans uppdrag" står det så här:

Språk, lärande och identitetsutveckling är nära förknippade. Genom rika möjligheter att samtala, läsa och skriva skall varje elev få utveckla sina möjligheter att kommunicera och därmed få tilltro till sin språkliga förmåga. (Utbildningsdepartementet, Lpo 94, s.7)

Här finns också beskrivning av anpassning av inlärningssituationen till elever som av olika skäl behöver detta. Under rubriken "En likvärdig utbildning" står följande:

Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling.

Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla. (Utbildningsdepartementet, Lpo 94, s.6)

I grundskoleförordningen och gymnasieförordningen finns även en bestämmelse som säger att läraren har möjlighet att bortse från enstaka mål som eleven annars skulle ha uppnått, ifall det finns särskilda skäl för detta. Med särskilda skäl menas att eleven har ett funktionshinder av något slag. Läraren har samtidigt ett ansvar att hitta nya vägar till kunskap via olika hjälpmedel, som exempelvis talsyntes och talböcker.

Den specialpedagogiska skolmyndigheten, förkortas SPSM, bildades den 1 juli 2008. Det är alltså en relativt ny organisation. Specialpedagogiska institutet, Specialskolemyndigheten och Sisus, är de tre myndigheter som har sammanförts till en. Enligt deras informationsmaterial arbetar de nu för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. Denna grupp ska få en utveckling och utbildning som beskrivs med ord som likvärdighet, delaktighet, tillgänglighet och gemenskap. Ett övergripande mål är att alla ska nå målet för sin utbildning. Det är skolans huvudmän som i första hand kan efterfråga stöd från myndigheten.

Man arbetar med att sprida information till skolhuvudmän och föräldrar. Man anordnar och är med i kompetensutbildningar. Det är också en uppgift att vara en del av den specialpedagogiska utvecklingsverksamheten, skapa gynnsammare förutsättningar för gruppen och informera om olika anpassade läromedel.

Denna organisation driver även specialskolor. De har regionkontor i Härnösand, Stockholm, Örebro, Göteborg och Malmö. Man ansvarar för utdelandet av stadsbidrag. Stadsbidraget ska gå till utbildningsanordnare samt till vuxna med funktionsnedsättning som studerar. Det sistnämnda syftar på vissa korta studier.

I organisationen finns fyra nationella resurscenter som arbetar mot elever som har:

Synskada med eller utan ytterligare funktionsnedsättning

Dövhet eller hörselskada kombinerad med utvecklingsstörning

Medfödd dövblindhet

Grava tal- och språkstörningar

På resurscentren finns möjlighet till utredning. Där erbjuds också fortbildning av skolpersonal och föräldrar.

Dyspraxi är relativt okänt i Sverige. Jag har funnit information i tre böcker på svenska och i ett större antal engelska böcker. Jag har studerat sex engelska böcker som beskriver diagnosen och tar upp svårigheter och praktiska sätt att arbeta med dyspraxi. I den ovan återgivna litteraturen kring det i Sverige relativt okända funktionshindret dyspraxi, finns en samsyn. Bland annat författarna Kirby & Peters (2007) framhåller att det är viktigt att personal som arbetar med eleverna i skolan är medvetna om problemen, att de kan differentiera och urskilja när symtomen sammanfaller, samt att de kan finna fungerande arbetssätt.

4 Metod

4.1 Metodval

Forskningsproblemet, som handlar om pedagogisk bedömning och uppfattning, har styrt metodvalet. Detta är en kvalitativ hermeneutisk studie, där materialet tolkas utifrån egen förståelse. Enligt Merriam (1988) innebär det kvalitativa forskningssättet sammanfattningsvis att man vill förstå innebörden av en viss företeelse eller upplevelse. Hon säger också att man inom kvalitativ forskning försöker förstå hur alla delar samverkar för att bilda en helhet.

Jag har valt att göra en enkät som utöver strukturerade och ostrukturerade frågor även innehåller en fallbeskrivning. Till detta kommer en intervju. Enkäter är vanligtvis en

kvantitativ forskningsmetod. Det som styr över enkäten till en kvalitativ undersökning, är den fallbeskrivning och de efterföljande följdfrågor, som är enkätens kärna.

Fallbeskrivningen är en framställning av funktionshindret dyspraxi. Den är formulerad som en öppen fråga, där respondenterna har fått möjlighet att beskriva sin tolkning av fallet. Det finns i undersökningen ett tolkningsutrymme, både hos den svarande och hos den som bearbetar svaren. Fallbeskrivningen i enkäten ger möjlighet till egna reflektioner för respondenterna. Svaren blir en form av berättelser. I den hermeneutiska forskningen är berättande en av de vanliga undersökningsmetoderna.

En avsikt med enkäten var att nå många specialpedagoger. Intervjuer hade kunnat användas för att via personliga kontakter få ta del av tankarna kring problemet. Det var emellertid viktigt att ge respondenterna tid för begrundan över fallbeskrivningen. I en intervjusituation kan ett problem vara att respondenten inte hinner koncentrera sig på en längre fallbeskrivning. Det kan också vara svårt att skydda sig mot den omedvetna styrning som lätt blir en bieffekt av en intervjusituation.

Med tanke på att det ingick i mitt syfte att kontrollera medvetenheten om dyspraxi som problem, kunde observationer knappast ha utgjort ett möjligt metodval. Då hade jag behövt kontakta specialpedagoger som på förhand visste att de hade elever med dyspraxi i skolan och därmed kände till problematiken.

För att ta reda på vad det finns för möjligheter att söka extern hjälp, kompletterades undersökningen med en intervju på Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM). I det sammanhanget arbetade jag med ett antal frågor från ett sammanställt frågeformulär.

4.2 Urvalsgrupp

Fyrtiotvå specialpedagoger kontaktades via en webbaserad enkät. Första gruppen på tio personer, anställda som specialpedagoger, kontaktades slumpmässigt via sökmotor. Grupp nummer två bestod av sexton specialpedagoger som gått en kurs tillsammans på Specialpedagogiska Institutet. I grupp nummer tre ingick fjorton specialpedagoger som arbetar på ett specialpedagogiskt center. Ytterligare två specialpedagoger, anställda inom särskolan, tillfrågades.

Som nämnts ovan intervjuades en specialpedagog anställd vid SPSM. Vi träffades i ungefär en timme för en intervju om hennes erfarenheter av dyspraxi. Hon blev färdig specialpedagog 1993. Därefter gick hon en vidareutbildning i talspråk och kommunikation 1995. Det var först vid en fördjupningskurs i grav språkstörning 2002, som hon fick en mer ingående förståelse för funktionshindret dyspraxi.

4.3 Tillvägagångssätt

Intervjun på Specialpedagogiska skolmyndigheten skedde i ett personligt möte. Svaren bandades och skrevs ut ordagrant, så att inga missförstånd skulle uppkomma. Frågorna handlade om vad man inom Specialpedagogiska Skolmyndigheten hade för kännedom om funktionshindret, samt vilken beredskap man har för att stödja pedagogisk personal som möter elever med dessa svårigheter i skolan.

Enkäten (se bilaga A) var webbaserad och missivbrev skickades till specialpedagogerna via mail. Eftersom man har möjlighet att kontrollera om mottagaren öppnat mailet, blir

det förhoppningsvis inte liggande i någon brevhög. Det skickades från en mailadress på min arbetsplats och löpte då mindre risk att bli bortsorterat som "spam". Det var också ett kostnadsfritt sätt att komma i kontakt. Tre påminnelser skickades ut, och det var enkelt för mottagarna att maila frågor till mig, för att rätta till eventuella missförstånd.

Enkäten bestod av ett antal frågor och en fallbeskrivning som jag bad respondenterna att ge sin syn på. Till fallbeskrivningen hörde också fyra följdfrågor. Trost (2001) rekommenderar att man har minst en öppen fråga i avslutningen av enkäten. Detta för att fånga upp eventuella svar som inte kom fram i svarsalternativen.

4.3.1 Fallbeskrivning:

Detta gäller en pojke, skolår 4, med stora finmotoriska svårigheter. Han har svårt att hålla i pennan och ritar omoget. Hans bokstäver är kantiga och nästintill oläsliga. Varje gång han skriver en bokstav ser det ut som om det är första gången han försöker. Han skriver långsamt och har svårt att disponera pappret. Han är ofta missnöjd när han skriver/ritar. Han läser obehindrat, med god läsförståelse.

Han har motoriska svårigheter i gymnastiken och vid lek på rasterna. Han har svårt att koordinera sina muskelrörelser. Han kan inte simma eller cykla. Hans rörelser är ofta klumpiga och han snubblar över sina egna fötter.

Hans tal är lite långsamt och speciellt och han verkar ofta ha svårt att hitta orden. Han har svårt att förklara saker i långa meningar. I kamratkontakterna blir han ofta utanför eftersom de andra eleverna inte verkar förstå sig på honom.

4.4 Analysarbetet

Det gick en tid mellan intervjutillfället och bearbetningen av samtalet. Det kändes betydelsefullt att hinna ta del av mer kunskap och information genom bland annat litteratursökningen, innan det blev tid för hantering av intervjumaterialet. Intervjufrågorna och svaren på dessa jämfördes med de frågeställningar som redovisats under rubriken Syfte.

När svaren kommit in började arbetet med att leta efter mönster och göra en strukturanalys av svaren till de öppna frågor som behandlade fallbeskrivningen i enkäten. Min vetenskapliga forskningsansats var hermeneutisk, eftersom jag tolkade svaren utifrån egen förförståelse. Svaren sorterades tematiskt under följande rubriker och frågeställningar:

Hur bedömer du fallet?

Beskriv vad du skulle föreslå för åtgärder för denna elev?

Har han något funktionshinder, i så fall vilket?

Har du behov av att lära dig mera om elever som har de här problemen?

4.5 Bortfall

I mina tre grupper av respondenter fanns ett svagt gensvar i gruppen som representerade slumpmässigt utvalda specialpedagoger. Det kom endast tre svar från denna grupp av

tio specialpedagoger. Den andra och tredje gruppen respondenter, gav ett något större gensvar. Sammantaget besvarades enkäten av 13 av 42 tillfrågade respondenter. Jag återkommer i diskussionen till frågan om bortfallet

4.6 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.

Reliabilitet handlar enligt Merriam (1994) om att resultatet från en undersökning ska kunna upprepas och då ge liknande svar. Det blir ett problem inom samhällsforskningen att hålla en hög reliabilitet, eftersom människor inte upprepar sig som ett statistiskt material. Med tanke på att detta är en övervägande kvalitativ undersökning, finns det få fasta referenspunkter eller möjligheter att mäta upprepande företeelser. Det blir därför omöjligt att skapa en helt säker reliabilitet. Den låga svarsfrekvensen gör det svårt att bedöma skillnader i uppfattning emellan speciallärare och specialpedagoger.

Validitet handlar om giltighet. Mäter vi det vi vill mäta? I pedagogisk forskning finns sällan en precis mätbarhet. Här studeras verkligheten, som är föränderlig. Frågornas giltighet är av stor betydelse. Frågorna och fallbeskrivningen värderade jag både i kontakten med min handledare och med min mentor. Fallbeskrivningen gjordes från början utifrån en anonym fråga, som hade ställts på ett forum på dåvarande Specialpedagogiska Institutets hemsida. Jag skrev in ytterligare detaljer, för att dels stärka anonymiteten hos frågeställaren och dels för att finjustera symtomen. Fallbeskrivningen granskades sedan av Björn Adler (personlig kontakt, 2008-05-04).

Pojken i fallbeskrivningen går i år 4. I enkäten fanns inte möjlighet att ge information om vilken hjälp pojken fått tidigare, vilket flera efterfrågade. Tanken var att försöka ge en skildring av en situation som skulle kunna förekomma, och att beskriva en elev som kanske inte har blivit tillräckligt uppmärksam av specialpedagogisk personal under de första åren. Det skulle också kunna vara ett fall där informationen inte kommit med till nästa årskurs. Det var menat att specialpedagogerna skulle fundera utifrån enbart den situation som gällde i år 4.

Stukat (2005) menar att en ambition bör vara att undersökningsgruppen skall kunna generaliseras till ett större sammanhang. En strävan var att specialpedagogerna som kontaktades skulle utgöra ett representativt urval. Jag arbetade med att hitta personer som skilde sig åt geografisk, åldersmässigt och i antalet yrkesår. För att avgränsa skillnader i tankesätt mellan olika grupper, kan specialpedagoger och speciallärare skiljas åt genom frågor i enkäten. Eftersom deltagandet blev lågt, blev det emellertid inte möjligt att dra några långtgående jämförande slutsatser om skillnader emellan dessa grupper. Trots ett relativt stort antal utskick, fyrtiotvå stycken, är generaliserbarheten låg, eftersom svaren blev få.

4.7 Etik

I undersökningen har jag valt att använda de etiska principer som utarbetats av HSFR.

Informationskravet: I missivbrevet till specialpedagogerna redovisades generella tankar om undersökningen. Tystnadsplikten redovisades, samt vem som var ansvarig för undersökningen. Hur det insamlade materialet skulle komma att förvaras redovisades också.

Samtyckeskravet: Av missivbrevet framgick att undersökningen var frivillig och när som helst kunde avbrytas. Respondenterna gav sitt samtycke till att delta, i och med att svaren skrevs in i det webbaserade formuläret.

Konfidentialitetskravet: All personal som kom i kontakt med forskningsmaterialet iakttog tystnadsplikt. Allt insamlat material var avidentifierat. Pappersmaterialet förvarades inlåst och det material som fanns på datorn fanns under min egen inloggning, som endast jag hade tillgång till.

Nyttjandekravet: Resultatet kommer att presenteras som en vetenskaplig rapport och endast utnyttjas i vetenskapligt syfte.

5 Resultat

5.1 Enkät svar på fallbeskrivningen

Tio kvinnor och tre män besvarade enkäten. Nio respondenter var i åldersgruppen 50-59 år, två i åldersgruppen 40-49 år och en mellan 30-39 år. Alla arbetade som specialpedagoger. Tio respondenter arbetade i västra delen av landet, de tre övriga i östra, norra respektive södra delen av landet. En uppgav ingen ort och en arbetade i en storstad, medan övriga arbetade i mellanstora kommuner. De flesta arbetade med åldersgrupper upp till 16 år, utom några som arbetade med vuxna. Ingen hade kortare arbetslivserfarenhet än sex år. Samtliga var färdiga med sina utbildningar till specialpedagoger mellan 1992-2002.

Bedömning av eleven

Flera respondenter skriver mycket och kommer redan under denna fråga med olika kreativa förslag. Man ställer egna frågor och försöker komma med lösningar.

En respondent anser att det här är en pojke som det behöver utredas mera omkring, exempelvis varför han inte kan simma och cykla. Många tillfällen behövs för att öva och träna kroppen, så att han får möjlighet att komma in i lekar och idrott och hitta kompisar. Tiden är en viktig aspekt i hans åtgärdsprogram, menar samma respondent: "Det verkar som om tid kan vara ett bekymmer."

En annan respondent skriver: "Det är otroligt att han [eleven] har så stora svårigheter när han går i åk 4. Det verkar som han inte har fått någon hjälp i de tidigare åren. Jag har också haft elever som har haft stora svårigheter att forma bokstäver, men kan idag skriva väldigt snyggt. Man kan inte se att hon har haft dessa svårigheter."

Det här är en pojke som troligtvis har fått många negativa erfarenheter under sin skolgång, menar nästa respondent.

Någon poängterar att det kan vara svårt att avgöra om han har något handikapp inom autismspektrumet, då hans svårigheter att socialisera och skapa kontakt kan ha att göra med hans bristfälliga förmåga att kommunicera.

”Det verkar vara en pojke med relativt stora automatiseringssvårigheter, både motoriskt och verbalt. Förmodligen har han även planeringssvårigheter när det gäller de två områdena. Självförtroendet har tagit skada eftersom han upplever misslyckande gång på gång prestationsmässigt och i kamratrelationer. Det är också en pojke med styrkor, t ex den goda läsförmågan.”

Svaren visar att det finns en stor variation i bedömningen. En person vill inte uttala sig alls, med hänvisning till att specialpedagoger ändå inte ställer diagnos. Någon menar att det är svårt att komma in i år fyra och bedöma, och anser att pojken borde ha fått hjälp med sina motoriska problem tidigare. I stort sett visar ändå respondenterna förståelse för symtomen.

Förslag på åtgärder

Flera personer föreslår datorstöd. Några rekommenderar specialgymnastik för att träna grovmotorik. Detta skulle ske regelbundet, en gång i veckan.

En annan respondent anser att i ämnet bild ska eleven få tillgång till ett stort utbud av material. I skrivning skulle han använda en tyngd på pennan, tjockare pennor och större radavstånd. Han skulle också beredas möjlighet att framställa redovisningar muntligt.

Det kom också många olika förslag på vilka externa resurser som skulle kunna bistå. Några respondenter föreslår logoped. Andra föreslår kontakt med psykolog, sjukgymnast, barn och ungdomshabilitering, skolläkare och talpedagog. Även idrottslärare och föräldrar, nämns som resurspersoner.

Han behöver tid för att skriva VIKTIGA saker och behöver datastöd för större mängder text, skriver en respondent och fortsätter: ”Pojken behöver ett stort utbud av papper och pennor, färg och bilder vid ämnet Bild, för att han ska kunna finna hur han blir nöjd. Han behöver vida "ramar".” Denna respondent betonar också vikten av att hålla isär välskrivning och flödesskrivning.

Ett citat: ”...det borde vara möjligt att underlätta för eleven genom att erbjuda data som stöd i lärandet och arrangera situationer i klassrummet och på den fria tiden i skolan där han får lyckas i samspelet med sina kamrater. Utgångspunkten bör vara inom elevens intresseområden. Är sjukgymnast inkopplad? Finns det tillgång till specialgymnastik på skolan.”

Sammantaget kommer det här dels praktiska förslag, dels förslag på resurspersoner. Här kan man förstå en underliggande avsikt att skapa strategier för att underlätta elevens situation. Samverkan mellan skola och hem berörs däremot inte mycket. Praktiska och pedagogiska åtgärder placeras för det mesta i skolmiljön.

Bedöms eleven ha ett funktionshinder och i så fall vilket?

Här finns nästan lika många svar som respondenter. Förslagen var bland annat att pojken har ett funktionshinder, en lättare utvecklingsstörning, låg muskeltonus, verbal dys-

praxi, språkstörning, DAMP och/eller autismspektrumstörning respektive Aspergers (syndrom). Två respondenter frågar sig om det inte kan röra sig om en CP-skada.

Pojken bedöms av en person ha stora automatiseringsproblem, både motoriskt och verbalt. Förmodligen har han även planeringssvårigheter när det gäller de två områdena, skriver respondenten.

Några belysande citat:

”Klart att man får tankar åt ett visst håll. ADHD???”

”Jag vet att i vår kommun del diagnostiseras dessa barn ofta med låg muskeltonus.”

”Eftersom han har svårigheter i talet kan man misstänka någon form av språkstörning.”

Specialpedagogerna som besvarade enkäten hade alltså skiftande tankar om vilket funktionshinder det kunde röra sig om. Någon ville inte uttala sig alls, med hänvisning till att det var för knapphändig information. Sammanfattningsvis kan man säga att svaren varierade kraftigt.

Finns behov av att lära mer om elever som har de här problemen?

Här är svaren entydiga. Alla utom en skriver att de gärna vill ha mera information och kunskaper. Den respondent som inte uttrycker detta, har inte besvarat frågan.

Ett av svaren lyder: ”I mitt arbete i ett utrednings- och stödteam gällande neuropsykiatri, kommer jag dagligen i kontakt med denna typ av problematik. Trots det anser jag att det finns mycket nytt att lära sig inom området.”

5.2 Intervju med specialpedagog vid Specialpedagogiska skolmyndigheten

Respondenten säger sig vara mest insatt i diagnosen verbal dyspraxi. Hon beskriver sådana symtom och talar i de termerna, men hon vet att diagnosen dyspraxi även kan innehålla motoriska svårigheter. På frågan om dyspraktiska problemområden, nämner hon oral och verbal dyspraxi. Enligt henne kan personen veta vad den vill säga, men inte kunna formulera det.

Hon menar att detta är barn eller personer som blir remitterade till logoped. Ett barn, menar hon, borde inte ha möjlighet att "slinka igenom" det skyddsnät av kontroller som ska upptäcka olika funktionshinder. Samtidigt betonar hon hur svårt det är att ställa diagnosen dyspraxi. Många symtom spelar in, vilket gör det hela komplicerat. Om man genom barnavårdscentral eller skola blir uppmärksammas för utredning hos Specialpedagogiska skolmyndigheten beträffande symtom som kan tyda på dyspraxi, utreds man först på Resurscentret för tal och språk. Detta sker genom en ansökan till respektive regionkontor. Där finns det logopeder, enligt respondenten, som har mycket kunskap om detta. Utredningen görs här främst av logopeder, eventuellt i samråd med en sjukgymnast.

Vet du något om dyspraxidiagnosens historia?

Historiskt talas om språkstörningar sedan 1920-talet, enligt respondenten. Dyspraxi-diagnosen har varit omdiskuterad i forskningskretsar, menar hon, och jämför med dyslexi. Hon säger att det fortfarande är svårdefinierat och att det finns stor osäkerhet när det gäller att ställa diagnos.

Hur stor kännedom om dyspraxi tror du att det finns hos specialpedagoger och anser du att de har tillräcklig kunskap om diagnosen?

Hon tror inte att specialpedagoger känner till diagnosen dyspraxi i någon högre grad. Hon tror inte att diagnosen har aktualiserats på specialpedagogutbildningar. ”Det beror på vad du menar med tillräcklig kunskap. Om specialpedagogen i en skola stöter på ett barn som kommer till skolan med diagnosen dyspraxi, så tror jag att man söker kunskapen och jag tror att man vet var man ska söka den.”

Hur vanligt tror du det är att man drabbas av dyspraxi?

”Nej, det är inte vanligt alls, om jag jämför med min erfarenhet”, svarar hon. Erfarenheten hänger ihop med vilka ärenden de får in till enheten, menar hon. Men att ärendena inte är så många, anses också skulle kunna bero på att logopedmottagningarna är så duktiga på att ta hand om dessa ärenden. Hon gör jämförelser mellan dyslexi och dyspraxi. Hon menar att det kan bero på en osäkerhet i hur och när man ska ställa en diagnos. Tidigare fanns den osäkerheten när det gällde dyslexi. Hon menar att dyspraxi-diagnosen är otydlig, och att det skapar osäkerhet hos utbildad personal som stöter på elever med denna typ av symtom.

Hon betonar sedan hur viktigt det är att en person med funktionshinder upptäcks så tidigt som möjligt, för att få tillgång till stöd:

”Det viktiga för mig som pedagog är hur jag hanterar detta pedagogiskt och vad det får för pedagogiska konsekvenser. Om man tittar på styrdokumentet i skolans värld, då ska du inte behöva ha en diagnos för att få stödåtgärder. Har du behov av stöd så ska skolan sätta in det. Det ska inte behöva vara så att föräldern ska behöva kräva en diagnos - att man som förälder ska lägga upp de här pappren på bordet för att få stöd - utan det skall ske utifrån att ett barn behöver insatser. Allting tyder på vikten av tidiga insatser och allting tyder på att de ska vara intensiva och kontinuerliga. Inte tjugo minuter var fjortonde dag eller en gång i veckan, utan hellre då en stund varje dag. De ska också vara intensiva och strukturerade.”

Hur kan man avgränsa dyspraxi från exempelvis ADHD och liknande symtom?

Även om det är svårt att ställa en diagnos, menar hon att det borde vara uppenbart för pedagogisk personal att barnet har problem. Det märks som sagt i BVC-kontakt och sedan i skolan, när barnet ska börja skriva. Det hänger mycket på vilka rutiner skolor har vid överlämning om informationen hänger med eller inte.

Varför tror du att det finns så lite kunskap om dyspraxi?

Dyspraxi är inte någon stor diagnos i Sverige, enligt min respondent. Det kan dock bero på flera faktorer. I Sverige finns det ingen intresseorganisation för diagnosen, som driver frågan. Forskare är oense om diagnosbilden. Symtomen blandas ihop med andra

diagnoser, som dyslexi och ADHD. Vägen till att sprida kunskap går, tror hon, via utbildningar.

Har ni något samarbete med specialpedagogutbildningen när det gäller innehållet i undervisningen?

SPSM har för närvarande inte något samarbete med specialpedagogutbildningarna. De har dock ett utbyte med den vanliga lärarutbildningen, när det gäller användningen av IT och kompensatoriska hjälpmedel.

Hur tror du att personer med dyspraxi upplever sin skoltid?

Hon talar om att en person med dyspraxi kan uppleva sin skoltid på olika sätt. Skolan kan göra ett viktigt arbete med att skapa meningsfullhet. Det är betydelsefullt att bli placerad i rätt skolform och grupp. Storlek på gruppen beror på ämnet och uppgifterna. Skolan har betydelse både socialt och kunskapsmässigt.

Hur skoltiden upplevs beror på bemötande, förhållningssätt och den förståelse för problemen som personer runt barnet har. Samtidigt menar hon att det är viktigt att pedagogisk personal kan arbeta för att de här barnen ska känna någon form av delaktighet och likvärdighet i sin skola, utifrån sina förutsättningar. Då blir förhoppningsvis skoltiden viktig och meningsfull, avslutar hon.

Sammanfattningsvis har intervjun gett svar på hur Specialpedagogiska skolmyndighetens verksamhet är upplagd. Intervjun visar också på hur de arbetar med elever som har funktionshinder, och hur elever med dyspraxi utreds. När det gäller diagnosen dyspraxi, arbetar framför allt logopeder med utredning och stöd. Resurserna inom denna organisation att hantera de funktionshinder som ryms inom diagnosen dyspraxi, gäller i första hand svårigheter med tal och språk. Viss osäkerhet kvarstår beträffande hur stor vikt som läggs vid diagnosticering respektive behandling på resurscentret. Detta, liksom att det inte av intervjun att döma finns något samarbete mellan SPSM och specialpedagogutbildningarna, är något som jag återkommer till i diskussionen.

5.3 Sammanfattning av resultat

Enkätsvaren berättar att det finns många olika vägar och förslag till hur man ska kunna hjälpa elever med de här problemen. Specialpedagogernas insatser verkar utifrån enkätsvaren i många fall vara både kreativa och ambitiösa. Svaren speglar engagemang och intresse för elever med symtom som beskrivs i detta fall. Specialpedagogen på Specialpedagogiska skolmyndigheten föreslår mera utbildning och kunskap. Denna organisation är också en instans som kan ge stöd och hjälp med utredning vid misstanke om funktionshinder.

Olika förslag föreslås för att specialpedagogiskt möta elever som är i dessa svårigheter. Stödet verkar kunna ta sig olika uttryck beroende på vilken specialpedagog man möter. En likhet i svaren är att alla har varit eniga om att eleven har ett funktionshinder. Sedan råder det stor olikhet i bedömningen om vilket funktionshinder eleven har. Det blir ett stort spektrum av diagnosförslag, från utvecklingsstörning till Aspergers syndrom.

6 Diskussion

6.1 Metodreflektion

Min förförståelse var att kunskapen om dyspraxi verkade vara liten. Detta grundade sig på att när ämnesvalet presenterades för specialpedagoger och blivande specialpedagoger, var det endast någon enstaka som kände till funktionshindret. Detta tycks ha blivit bekräftat, då endast en av specialpedagogerna som besvarade enkäten, analyserade fallbeskrivningen som någon form av dyspraxi.

Fallbeskrivningen gav utrymme för tolkning utifrån förförståelse och erfarenhet. Framställningen kunde bedömas på flera olika sätt. Fallbeskrivningen blir trots ansträngning med att göra den trovärdig endast ett fiktivt fall. Det går inte att få den så tydlig och helgjuten som ett möte med en verklig elev skulle bli. Samtidigt gick det, trots det stora tolkningsutrymmet och olikheterna i svaren, att hitta likheter i hur specialpedagogerna hade bedömt fallet. En del av syftet var att finna dessa skillnader och överensstämmelser i svaren.

Den sista öppna frågan, om respondenten önskar mera kunskap om elever med dessa symtom, kunde inte ge något trovärdigt svar. Frågan blev för allmänt hållen och vinklad och gav inte några svar som gick att dra några slutsatser av. Här hade det behövts några följdfrågor om vilken typ av fortbildning som efterfrågas och var man själv i nuläget hämtar ny kunskap. Detta är en av svagheterna med enkätstudier.

Möjligheten att hitta personer att intervjua minskade på grund av mitt ämnesval. Det var helt enkelt svårt att hitta någon rektor eller lärare som visste något om funktionshindret. I en intervjusituation med en person som inte hade haft någon kunskap om ämnet, kunde det istället ha blivit så att jag som intervjuare blivit utfrågad.

Min kontakt på Specialpedagogiska skolmyndigheten verkade vid de första telefonsamtalen ha kunskap om dyspraxi. Det visade sig emellertid vid intervjun att kunskaperna mest handlade om verbal dyspraxi, den gren av funktionshindret dyspraxi som jag efter litteraturstudier inte ser som den mest typiska.

Den intervjuade specialpedagogen talade om behovet av ökad kunskap. Kunskap om funktionshindret dyspraxi finns på organisationsnivå. När kontakt togs med socialstyrelsen kom svaret efter en tid. Svaret redogjorde tydligt för diagnosen dyspraxi och stämde överens med de fakta jag fått från litteraturstudien.

Beträffande enkäten blev bortfallet stort. Endast 30 procent av de tillfrågade besvarade enkäten. Svårigheten med enkäten låg inte i att finna specialpedagoger att skicka ut enkäten till. Problemet låg i att få in svaren. Trots detta problem hade det varit svårt att finna en annan form för undersökningen. Det är möjligt att en lokalt riktad enkät till en mindre grupp hade gett en högre svarsfrekvens, men urvalet representerar som det nu är en större geografisk spridning. Min ambition var att fånga upp specialpedagogers åsikter från olika delar av landet.

Fallbeskrivningen och de efterföljande öppna frågorna krävde eftertänksamhet. Detta verkar ha varit intresseväckande för dem som svarade, men kanske ett problem för dem

som inte gjorde det. Trots det stora bortfallet var många av svaren intressanta och flera respondenter hade valt att göra längre beskrivningar.

6.2 Resultatdiskussion

De specialpedagoger som besvarat enkäten verkar inte ha specifik kunskap om funktionshindret dyspraxi. Detta i förhållande till att de inte identifierar elevens problem till den diagnosen utifrån den fallbeskrivning som förekom i enkäten. Däremot har många av specialpedagogerna uppvisat ett stort engagemang och intresse för att hitta lösningar på problem som uppstår för elever som har dessa symtom.

Av dem som besvarade enkäten uttrycker alla utom en att de önskar mer kunskap om elever med denna typ av funktionshinder. Detta innebär förmodligen att specialpedagoger önskar att utöka sin kompetens överlag, även beträffande andra typer av funktionshinder.

Både i litteraturgenomgången och i intervjun, betonas vikten av att så tidigt som möjligt konstatera problemen och arbeta med stöd till eleven. "...the younger the child is when they are diagnosed the better." (Eckersley, 2004, s.18) Även om det enligt Adler & Adler (2006) är svårt att ställa en säker diagnos på dyspraxi innan barnet kommit upp i tio till tolv års ålder, poängterar de vikten av en ordentlig utredning redan i förskoleåldern.

Mer än hälften av specialpedagogerna i undersökningen tycker att datorstöd är ett bra sätt att arbeta pedagogiskt för att underlätta de finmotoriska skrivproblemen. Detta kan ha varit en allmän åsikt - möjligen tyckte övriga att det var en självklarhet med datorstöd eftersom eleverna i de flesta skolor i stor utsträckning använder datorer. Stora pennor, bredare radavstånd, arbete med bilder och färger föreslås, tillsammans med mycket positiv förstärkning och vida ramar när det gäller att uttrycka vad som känns viktigt för eleven själv, vilket bör befrämja sådan stimulans som Vygotskij talar om:

Men trädgårdsmästaren inverkar på blommans växande genom att höja temperaturen, reglera fuktigheten, avlägsna växter intill, gallra och tillsätta jord och gödning, dvs. återigen indirekt genom motsvarande förändringar av miljön. (Lindqvist, 1999, s.21)

De flesta tycker också att någon form av extern kontakt borde tas. Variationen ligger i vilken yrkesgrupp som skulle kontaktas. Ett par respondenter nämner specialgymnastik, vilket jag personligen tror kan vara värdefullt. Här kunde det ha varit intressant med några följdfrågor. Frågorna skulle handla om hur specialgymnastiken skulle kunna utformas. Finns det möjlighet att träna elevens motorik extra i gymnastiken? Skulle det ske inom den vanliga gymnastikundervisningen eller skulle det vara extra timmar? Vem skulle ansvara för detta, en vanlig gymnastiklärare eller en sjukgymnast? Skulle en sjukgymnast kunna konsulteras och stödja gymnastikläraren? Har skolan resurser till det?

Många av specialpedagogerna i enkäten beskriver sina pedagogiska metoder mycket kreativt. Svaren vittnar om att det finns en stor erfarenhet och omsorg om elever i svårigheter. Det har säkerligen stor betydelse för elever som möter specialpedagogerna om det finns ett engagemang eller inte. Många elever med mera okända diagnoser kanske inte blir igenkända utifrån sina symtom, men en engagerad specialpedagog kan likväl göra mycket goda insatser.

En annan punkt som jag bedömer väsentlig, och som några respondenter betonade, är att man uppmärksammar dessa elevers problematik när det gäller sociala kontakter. De har många gånger svårt att finna jämspelta kamrater och kan behöva hjälp att hitta dessa. Man kan diskutera om detta är skolans roll och i hur hög grad skolan har ansvar för individens sociala utveckling. Enligt den sociokulturella teorin har den sociala miljön stor betydelse för att eleven skall komma till sin rätt. För att ge eleven bättre förutsättningar, kan det vara viktigt att ändra på miljön när det inte fungerar, exempelvis genom att skapa mindre grupper eller engagera eleverna i någon form av mentorskap.

Det bästa sättet att handskas med sådana här barn brukar vara att undvika att utsätta dem för yttre påfrestningar eller misslyckanden. Låt barnets egen inneboende strävan vägleda honom så länge han handlar konstruktivt. Låt honom utvecklas i sin egen takt. Låt honom slippa uppgifter som känns hotfulla. Ta hand om honom, visa förståelse och öppna möjligheter åt honom som är i nivå med hans förmåga. Men se framförallt till att han får behandling för att förbättra de sensoriskt integrativa funktionerna för att hjärnan skall kunna fungera mer effektivt. Ayres (1999, s.120)

I inledningen beskrevs resultat från undersökningar som tyder på att dyspraxi är lika vanligt som dyslexi. Specialpedagogen jag intervjuade menade att det finns en stor osäkerhet i hur vanligt det egentligen är, eftersom det inte är lätt att mäta och att kunskapen om hur dessa symtom sammanfaller är liten. Det faktum att flera respondenter känner igen symtomen och har förslag på åtgärder, är inte likvärdigt med att de känner igen symtombilden. Vad en ökad kännedom om diagnosen dyspraxi skulle kunna tillföra vore en helhetsförståelse för dessa elevers situation.

6.3 Specialpedagogisk relevans

När läroplanen talar om att anpassa undervisningen efter elevernas förutsättningar och behov, skapar detta ett uppdrag, som består i att ta reda på vilka dessa förutsättningar och behov är. Att lära sig mera om hur personer med olika funktionshinder fungerar ligger i skolans uppgift. När läroplanen talar om att undervisningen inte kan utformas lika för alla, bör det finnas utrymme för att ta reda på hur den alternativa undervisningen ska utformas. För elever med funktionshinder ligger ett särskilt ansvar på specialpedagogen.

Specialpedagoger kan inte känna till alla funktionshinder och diagnoser som förekommer. Däremot kan specialpedagogen vara en viktig länk i skolan till att påkalla uppmärksamhet för en eventuell diagnostisering. Diagnosen i sig är förmodligen värdelös om det endast blir en stämpel och ett papper. Diagnosen kan nog bara ha betydelse om detta blir ett levande verktyg för dem som praktiskt ska arbeta med barnet. Då måste de specialpedagoger som kommer i kontakt med dessa elever ha möjlighet att hitta kunskap till diagnosen eller veta hur de ska finna den. Idag skulle kanske en internetbaserad databas vara en god källa till sådan kunskap.

Min kontakt vid socialstyrelsen kunde vid förfrågan ge svar på frågor om dyspraxi. Dessa fakta stämde som nämnts tidigare överens med de fakta som kommit fram i litteraturstudien. Kunskap kring dyspraxi finns således att hitta i den organisation som ska vara vårt lands högsta instans för frågor kring funktionshinder. Frågan är hur informa-

tion och kunskap om olika mindre kända funktionshinder ska spridas till övriga skolvärlden?

Ansvar för information och fortbildning skulle kunna finnas på någon typ av resurscenter, där specialpedagoger kunde få hjälp och stöd i sitt arbete. Där skulle specialpedagogiska organisationer och utbildningsanordnare finna samverkan och gemensamma kunskapsbanker. De resurscenter som idag finns hos Specialpedagogiska skolmyndigheten verkar behöva öka kunskapen när det gäller de mindre kända diagnoserna. Att specialpedagogiska utbildningar och Specialpedagogiska skolmyndigheten idag inte har något samarbete tycker jag är anmärkningsvärt. Dessa instanser, som i grunden arbetar i samma intressesfär, borde tjäna på att försöka finna samverkansformer och underlätta för specialpedagoger att snabbt kunna hitta kunskap när de behöver den.

6.4 Förslag till fortsatt forskning

Här finns många olika områden som skulle vara intressanta att utforska. Ett är föräldraperspektivet - hur föräldrar till barn med dyspraxi upplever att deras barn blir bemötta i skolan. En mera allmän fråga är hur nya diagnoser och funktionshinder blir kända och differentieras och särskiljs ifrån andra diagnoser.

Vilken pedagogisk utrustning behöver skolan för att möta dessa nya grupper? Kan specialpedagoger hitta en större samsyn när det gäller att bemöta och pedagogiskt hjälpa elever med olika funktionshinder. Vilka yrkesgrupper skulle kunna samarbeta och varifrån skulle den externa hjälpen kunna komma?

Referenser

Litteraturförteckning

- Adler, B. & Adler, H. (2006). *Neuropedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Ayres, J. (1999). *Sinnenas samspel*. Stockholm: Elanders Gotab.
- Boon, M. (2001). *Helping children with Dyspraxia*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Colley, M. (2006). *Living with dyspraxia*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Eckersley, J. (2004). *Coping with dyspraxia*. London: Sheldon Press.
- Gordeon, N. & McKinlay, L. (1980). *Helping Clumsy Children*. Edinburgh: Churchill Livingstone.
- Kadesjö, B. (2001). *Barn med koncentrationssvårigheter*. Stockholm: Liber.
- Kirby, A. (1999). *Dyspraxia*. London: Souvenir Press Ltd.
- Kirby, A. & Peters, L. (2007). *100 ideas for supporting pupils with DYSPRAXIA and DCD*. New York: Continuum International Publishing Group.
- Lindqvist, G. (red.) (1999). *Vygotskij och skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Merriam, S. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Portwood, M. (1996). *Developmental Dyspraxia. A Manual for Parents and Professionals*. Durham: Durham Country Council.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Nordstedts Akademiska förlag.
- Trost, J. (2001). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet. (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet*. Stockholm: Fritzes.

Referenslitteratur:

- Backman, J. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Stukat, S. (2005). *Att skriva examensarbeten*. Lund: Studentlitteratur.

Internetkällor:

BBC, <http://www.bbc.co.uk/health/conditions/dyspraxia2.shtml>

The Dyspraxia Support Group of New Zealand Inc.,
http://www.dyspraxia.org.nz/what_is.htm, 2008-11-02

Dyspraxia foundation, <http://www.dyspraxiafoundation.org.uk/>, 2008-05-13

Forskning.se, <http://www.forskning.se/temaninteraktivt/teman/lasning/dyslexi.4.43f23345119701ae90680001517.html>, 2008-11-02

Svenska Akademiens Ordbok, <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>, 2008-11-02

Bilaga A

esMaker^{NX}

1. Jag är

☐ Kvinna ☐ Man

2. Vilken åldersgrupp tillhör du?

☐ 20-29 år ☐ 30-39 år ☐ 40-49 år ☐ 50-59 år ☐ 65-70 år

3. Vilket yrke har du?

4. I vilken del av Sverige arbetar du?

☐ norra ☐ södra ☐ östra ☐ västra

5. Jag arbetar i

☐ glesbygd ☐ mellanstor stad ☐ storstad

6. Vilken/vilka åldersgrupp/er arbetar du med?

7. I vilken skolform?

8. När blev du klar med din utbildning?

9. Hur många år har du arbetat?

Copyright © Entergate - All rights reserved - info@entergate.se

Läs igenom nedanstående fallbeskrivning och besvara sedan fråga 10

Fallbeskrivning:

Detta gäller en pojke, skolår 4, med stora finmotoriska svårigheter. Han har svårt att hålla i pennan och ritar omoget. Hans bokstäver är kantiga och nästintill oläsliga. Varje gång han skriver en bokstav ser det ut som om det är första gången han försöker. Han skriver långsamt och har svårt att disponera pappret. Han är ofta missnöjd när han skriver/ritar. Han läser obehindrat, med god läsförståelse.

Han har motoriska svårigheter i gymnastiken och vid lek på rasterna. Han har svårt att koordinera sina muskelrörelser. Han kan inte simma eller cykla. Hans rörelser är ofta klumpiga och han snubblar över sina egna fötter. Hans tal är lite långsamt och speciellt och han verkar ofta ha svårt att hitta orden. Han har svårt att förklara saker i långa meningar. I kamratkontakterna blir han ofta utanför eftersom de andra eleverna inte verkar förstå sig på honom.

10. Hur bedömer du fallet?

11. Beskriv vad du skulle föreslå för åtgärder för denna elev?

A rectangular text input field with a light gray border. On the right side, there are three small square buttons stacked vertically, each containing a small upward-pointing triangle. On the bottom left, there are two small square buttons side-by-side, each containing a small leftward-pointing triangle. On the bottom right, there is a small square button containing a small rightward-pointing triangle.

12. Har han något funktionshinder, i så fall vilket?

A rectangular text input field with a light gray border. On the right side, there are three small square buttons stacked vertically, each containing a small upward-pointing triangle. On the bottom left, there are two small square buttons side-by-side, each containing a small leftward-pointing triangle. On the bottom right, there is a small square button containing a small rightward-pointing triangle.

13. Har du behov av att lära dig mera om elever som har de här problemen?

A rectangular text input field with a light gray border. On the right side, there are three small square buttons stacked vertically, each containing a small upward-pointing triangle. On the bottom left, there are two small square buttons side-by-side, each containing a small leftward-pointing triangle. On the bottom right, there is a small square button containing a small rightward-pointing triangle.

 2/2

Bilaga B

Guide till intervju:

1. Kan du berätta lite om din egen bakgrund?
2. Hur länge har dyspraxi varit en erkänd diagnos i Sverige?
3. Vet du något om dyspraxi diagnosens historia?
4. Hur stor kännedom om dyspraxi tror du att det finns hos specialpedagoger?
5. Tror du att specialpedagoger anser sig ha tillräcklig kunskap om dyspraxi?
6. Vad anser du att en specialpedagog bör känna till om dyspraxi?
7. Tror du att det är viktigt att bli diagnostiserad och i så fall i vilken ålder?
8. Vilket intresse finns det internationellt?
9. Tror du att elever med dyspraxi kan få bra hjälp ändå, även om specialpedagogen inte känner till detta funktionshinder?
10. Hur kan man avgränsa dyspraxi från ex ADHD och liknande symtom?
11. Varför tror du att det finns så lite kunskap om dyspraxi?
12. Har du några tankar om hur kunskap om detta funktionshinder skulle kunna spridas?
13. Har ni något samarbete med specialpedagogutbildningen när det gäller innehållet i undervisningen?
14. Hur tror du att personer med dyspraxi upplever sin skoltid?